

Güney Afrika'dan ve Meksika'dan Kolektif Kültürel Direniş

Robyn Park-Ross

Ekim 2020'de, dünya pandemi izolasyonu ile boğuşurken ve Güney Yarımküre'deki topluluklar derinleşen bir ekonomik krizle karşı karşıyayken, Meksika'nın Chiapas eyaletindeki Zapatista hareketinden Subcomandante Insurgente Moisés, kolektif mücadeleye dair güçlü bir düşünce paylaştı. Onlarca yıldır devrimci kültürü ayakta tutan özerk bölgelerden yazdığı metinde şöyle diyordu:

Toplumsal anlamda hasta, birbirinden kopuk milyonlarca insana bölünmüş, bireysel hayatta kalma çabalarına gömülmüş ama kar için her şeyi yapmaya hazır, gezegenin varlığıyla doğrudan çelişen bir yol izlemekten çekinmeyen bir sistemin baskısı altında birleşmiş bir dünya görüyor ve duyuyoruz.

... hayat ve hayat için mücadele, bireysel bir mesele değil, kolektif bir meseledir.

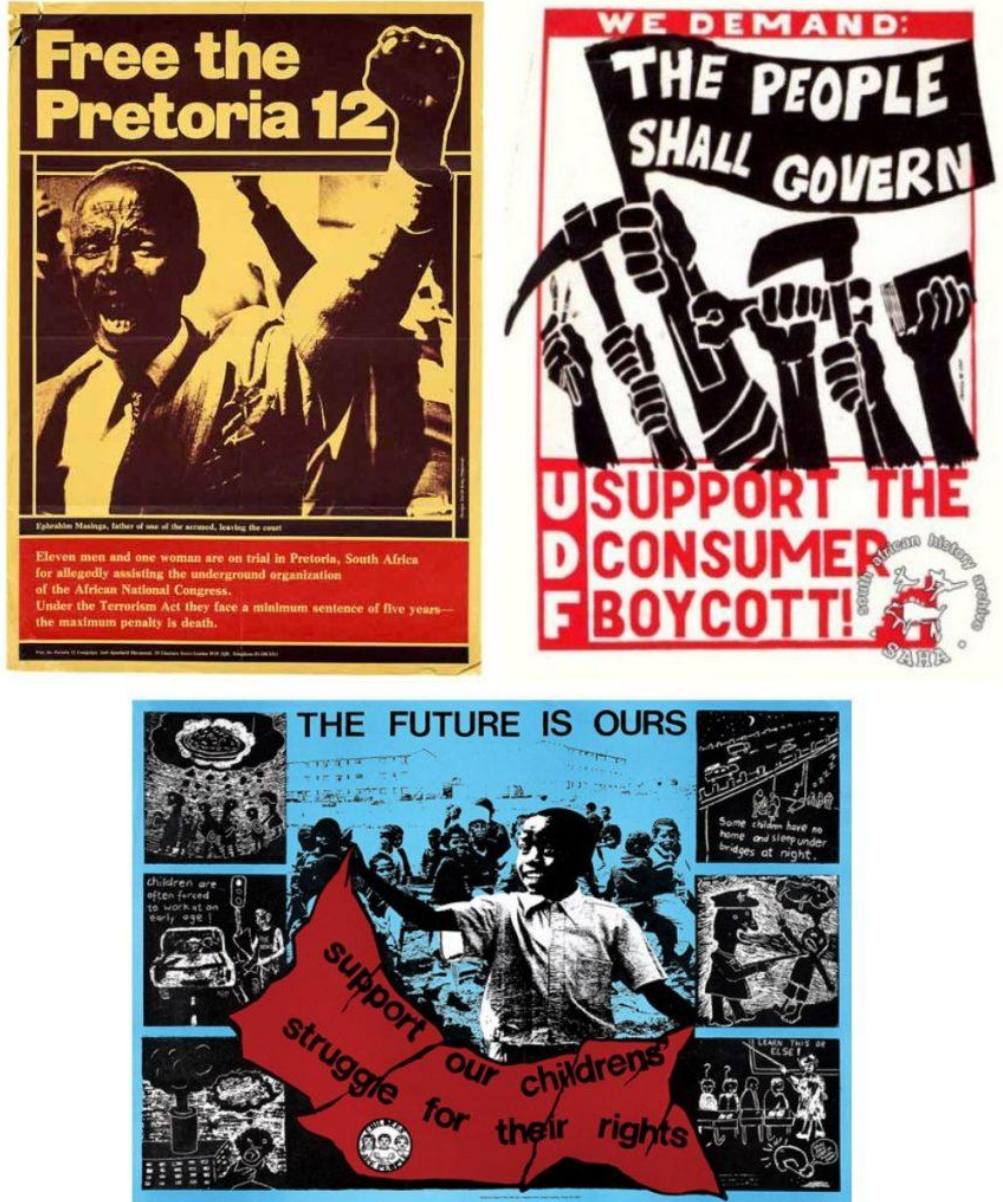

Zapatista Sanatı, İsyanı ve Direniş Dayanışma Buluşması: "Sonrasına Doğru", Otonom Zapatista Bölgeleri, Chiapas, Meksika, Nisan 2025. Fotoğraf: Robyn Park-Ross.

Bu sözler, bugün kültür emekçilerinin karşı karşıya olduğu krize doğrudan sesleniyor: karşı çıktığımız güçler bizi tecrit edip, mekânlarımızı kaynaklardan yoksun bırakıp, direniş sanatını bireysel hayatta kalma stratejilerine indirgediğinde, kolektif kültürel direnişi nasıl sürdürebiliriz? Tricontinental'ın yakın zamanda yayınlanan [Mexico and the Fourth Transformation](#) başlıklı raporunu takiben, bu bülten, kolektif kültür direnişinin hem desteğin

çekilmesine hem de neoliberal bireycileştirme baskılarına nasıl direnebileceğine dair dersler çıkarmak için Güney Afrika ve Meksika'dan örnekler sunmaktadır.

[Topluluk Sanatları Projesi \(CAP\)](#), 1976 Soweto Ayaklanması'nın ardından 1977'de Cape Town'da kurulduğunda, apartheid karşıtı mücadelenin en biçimlendirici kolektif kültürel girişimlerinden biri haline geldi. Federated Union of Black Artists, Medu Sanat Topluluğu, Johannesburg Foundation ve diğerleri ile CAP, sanatçılar ve öğrencilere eğitim ve barınma imkânı sağladı ve 1980'lerde, apartheida karşı 'bir direniş biçimi olarak kültür' fikrinin oluşumunda merkezi bir rol oynadı.

CAP (Topluluk Sanatları Projesi) bünyesinde 1977 ile 1990'lar arasında üretilmiş politik posterler. (Kaynak: Community Arts Project Poster Koleksiyonu, The Centre for Humanities Research, University of the Western Cape).

1990'ların başında demokrasiye geçişle birlikte, yabancı bağışçıların desteğini çekmesi, topluluk odaklı alanların sürdürülebilirliğini baltaladı. CAP, değişen siyasi ve finansal bağlama uyum sağlamak için birçok dönüşüm geçirdi. Bunlardan biri, 2002'de Media Works ile birleşerek Sanat ve Medya Erişim Merkezi'ni ([Arts and Media Access Centre](#)) oluşturmak oldu.

Ancak bu merkez de nihayetinde 2008'de finansman eksikliği nedeniyle kapandı. Politik sanat kolektiflerinin nasıl sürdürüleceği sorunu bugün hâlâ çözümsüzlüğünü koruyor.

Kolektif mekanlar olmayınca, birçok sanatçı, sanatı depolitize eden, kültürel emeği metalaştıran ve devrimci potansiyelini etkisizleştiren neoliberal düzen içinde bireysel olarak mücadele etmek zorunda kaldı. CAP üyesi ve daha sonra Nyanga Sanat Merkezi'nin kurucularından olan, eserleri büyük ulusal galerilerde sergilenen ve hatta ulusal müfredata giren [Patrick Holo](#), hayatının ilerleyen yıllarında geçimini sağlamak için Cape Town'da kaldırımında sanatını satıyor. Onun hikayesi, kültür emekçilerinin nasıl yalnızca kendi dirençlerine güvenmek zorunda bırakıldığını, onları marjinalleştiren koşulların ise tam da bu bireysel mücadelelerden faydalanmaya devam ettiğini örnekliyor.

Quartet, Patrick Holo
(Kaynak: Cape Galeri).

Peki, kültür emekçilerini ve onların hayati katkılarını destekleyecek dayanışma ağlarımız nerede? Diğer güney bağlamlarından ne öğrenebiliriz?

Devrim sonrasında kültüre öncelik veren siyasi strateji, Meksika'daki kültürel kolektiflerin varlığını sürdürmesinde temel bir etkidir. Kültürel çalışmanın siyasi öncelik haline gelmesi, José Vasconcelos'un 1920-1924 yılları arasında Halk Eğitimi Devlet Bakanı olarak görev yaptığı döneme kadar uzanır. Vasconcelos'un kültürel milliyetçiliğe güçlü bağlılığı, devrimci milliyetçiliği görselleştirmek için kamu binalarına yapılan duvar resimlerinin [mural](#) finansmanını sağlamıştır. Pek çok haklı eleştiriye konu olsa da kültür yoluyla ulus inşa etme

mirası bugün Meksika'da varlığını sürdürmektedir. Örneğin, Meksiko City'nin dünyada en yüksek kültür kurumu yoğunluğuna sahip olan şehir olduğu söylenir.

Ancak devletin rolü abartılmamalıdır. Kolektif kültürel direniş çalışmalarının itici gücü, her zaman örgütlü kültür emekçilerinin adanmışlığı ve direncidir. Devlet veya kurumsal destek olsun ya da olmasın, insanlar siyasi kültürel çalışmayı birlikte üretmeye devam edecektir. Asıl soru şudur: Bu kamusal hizmeti sunabilmek için hangi güvencesizlik koşullarına katlanmaları istenecektir?

Halkın Grafik Atölyesi (Taller de Gráfica Popular), 1937'de kurulan politik sanatçılar hareketi, Meksika grafik kültürünü devrimleştirdi ve Latin Amerika'nın en etkili sanat hareketlerinden biri haline geldi. Kolektif içindeki kuşaklar arası gerilimler ve diğer zorluklara rağmen, maddi ve başka açılardan uzun ömürlü olması büyük ölçüde şu yapısından kaynaklandı:

1. **Kamusal Çalışmalar:** Hareketler, sendikalar ve diğer siyasi kampanyalar için posterler ve el ilanları. Taller adı altında, hiçbir zaman tek bir sanatçıya atfedilmeden yaratılan ve genellikle ücretsiz yapılan bu çalışmalar, kolektif güçlenmeyi sağlamak için haftalık geri bildirim sistemini de içeren yaratıcı bir süreci tetikledi.
2. **Güzel Sanatlar ('La Estampa Mexicana'):** Toprağın, emeğin ve halkın çeşitliliğini de içeren, Meksika'nın daha geniş bir kültürel temsilini sunuyorlardı. Bir propaganda biçimi ("bıçakla değil, kaşıkla servis edilir") sağlarken aynı zamanda gelir getirici bir işlev görüyordu- baskılar bireysel sanatçıların adı altında satılıyor ve elde edilen gelir, diğer faaliyetleri finanse etmek için sanatçı ve Taller arasında paylaşılıyordu.
3. **Calaveras Yayınları (kafatası veya iskelet tasvirleri):** Taller, 1938-1965 yılları arasında siyasi gelişmeleri mizahla yansıtan 22 calaveras gazetesi yayınladı. José Guadalupe Posada'nın (1852-1913) çalışmalarına dayanan karikatür geleneği üzerinden siyasi hiciv tarihinin izini süren kolektif, her yıl Ölüler Günü (Día de los Muertos) etrafında toplanır ve mevcut siyasi durumun kolektif bir hicivli yansımaları üretmek için birkaç gün yoğun bir şekilde çalışırdı. Gelir getirmese de bu çalışmalar Taller'ın kültürel rolü için hayati öneme sahipti.

Bugün Meksika'da, Oaxaca, [Armarte](#) ('kendini donat') gibi politik sanat kolektiflerinin yoğun olarak bulunduğu bir bölgedir. Bu feminist linocut¹ kolektifi, şehrin soylulaştırılan sokaklarında politik wheatpaste² (buğday nişastası tutkalı) müdahaleleri üretmektedir. Üyeler bireysel çalışmalar yaratır ve satarlar (kolektif mekân ve olanakları kullanma seçeneğiyle), ancak ayda bir kez seçilen temalar etrafında kolektif olarak tasarlamak, oymak, baskı yapmak ve yapıştırmak için bir araya gelirler. Bu temalar, genellikle 2014 yılında Meksika polisi ve

¹ Linocut (Linolyum Baskı veya Linol Baskı), yüksek baskı (kabartma baskı) tekniklerinden biridir. Temel olarak, üzerine tasarım kazınmış veya oyulmuş linolyum (linoleum) adı verilen bir malzemenin mürekkeplenip kağıt veya kumaş gibi yüzeylere basılmasıyla yapılır. Linocut, tarihsel olarak (Alman Dışavurumculuğu, Meksika Toplumsal Gerçekçiliği gibi) ve günümüzde, kolay erişilebilirliği, güçlü görsel dili ve çoğaltılabilir olması nedeniyle protesto, dayanışma ve toplumsal mesaj iletmek için sıklıkla tercih edilen bir tekniktir. Armarte kolektifinin bu tekniği seçmesi, feminist ve politik mesajlarını geniş kitlelere ulaştırmak, sokakta görünür kılmak ve kolektif üretime elverişli olduğu içindir.

² Wheat paste (buğday nişastası tutkalı), sokak sanatında ve aktivist görsel müdahalelerde kullanılan, ev yapımı, su bazlı, doğal bir yapıştırıcıdır. Buğday unu veya nişastası, su ve bazen şeker veya şurup eklenerek yapılır. Armarte gibi kolektifler için bu teknik, feminist ve politik mesajlarını şehrin soylulaştırılan (gentrifying) sokaklarına müdahale etmek, bu alanları görsel olarak "geri kazanmak" ve toplumsal bir tartışma başlatmak için ideal bir araçtır. Posterlerin elle basılması (linocut) ve elle yapıştırılması (wheat paste), dijital ve ticari dünyaya karşı elle işçiliğe, zanaata ve doğrudan eyleme dayalı bir direniş estetiği oluşturur.

güvenlik güçlerinin organize suçlularla iş birliği içinde kaybettiği [Ayotzinapa Kırsal Öğretmen Okulu'ndan 43 öğrencinin kayboluşu](#) gibi politik olayların yıldönümlerine denk getirilir. Kolektif, faaliyetlerini finanse etmek için çeşitli gelir kaynakları kullanır: tişört, sticker, baskı ve zine³ satışlarının yanı sıra, kolektif mekânda atölye çalışmaları düzenlemek de bu kaynaklar arasındadır.

Armarte Kolektifi'nin wheatpaste uygulaması, Temmuz 2024, Oaxaca, Meksika. Fotoğraf: Robyn Park-Ross.

Başka ilham verici Meksiko City merkezli kolektifler arasında şunlar da yer alır: [Hijas de la Luna](#) ('Ay'ın Kızları'), göz ardı edilmiş kadın politik sanatçıların tarihini gün yüzüne çıkarmak da dahil olmak üzere çeşitli politik çalışmalar yürüten bir feminist linocut kolektifi; ve [Enraizando Solidaridad](#) ('Dayanışmayı Köklendirmek'), köklü bir halk eğitimi yaratıcı atölyesi olan Escuela de Cultura Popular Mártires del 68 ('68 Şehitleri Halk Kültürü Okulu') çatısı altında, Filistin ve diğer küresel mücadelelerle dayanışma içinde grafik setleri (baskılar, sticker'lar, posterler ve wheatpaste'ler) üreten bir kolektiftir.

Ancak Meksikalı kolektifler de güvencesizlikle yüzleşiyor. Meksiko City'deki bağımsız bir çevrimiçi topluluk radyosu olan [Radio Nopal](#), yakın zamanda kitle fonlaması yetersiz kalınca hayatta kalma stratejileri geliştirmek için toplantılar düzenledi. Topluluk içinde çözümler inşa etmeye çalışırken yayın yapmaya devam ediyorlar, bunu “birlikte inşa edildiğinde imkansızın başarılabileceğine dair bir kesinlik ile” yapıyorlar.

Güney Afrika ve Meksika'dan yükselen acil sorular şunlar: Geçmiş kolektiflerin deneyimlerinden nostaljik bir tuzağa düşmeden nasıl ders çıkarabiliriz? Kolektif kültürel direniş için yeni alanlar kurarken, bu birikimi farklı bağlamlara nasıl taşıyabiliriz?

Dünyanın dört bir yanında, Güney Afrika'dan Filistin'e, Nijerya'dan Meksika'ya uzanan kurtuluş mücadelelerini destekleyen kültür emekçileri olarak, bölgeleri ve kuşakları aşan devrimci bilinci ayakta tutacak kolektif yapılar kurmaktan başka seçeneğimiz yok.

³ Küçük, bağımsız, düşük maliyetli, genellikle fotokopiyle çoğaltılan ve kişisel/alternatif içerikler üreten bir yayın türüdür. Kökeni 1930'lardaki bilimkurgu hayran dergilerine (fanzin) ve özellikle 1970'lerdeki punk ve alternatif kültür hareketlerine dayanır. Anaakım medyaya karşı bir tepki ve alternatif bir ifade aracı olarak doğmuştur. Sadece bir yayın formatı değil, aynı zamanda bağımsız bir kültürel ve politik ifade, direniş ve topluluk inşa aracıdır.

Güney Afrikalı müzisyen ve besteci Asher Gamedze, ['Turbulence's Pulse'](#) (Türbülansın Nabzı) adlı eserinde bize direnişin ritimlerinin- tıpkı cazın ritimleri gibi- her zaman kolektif olduğunu hatırlatıyor. Dolayısıyla ne yarattığımız ne de seçtiğimiz koşullarda yaşasak ve çalışsak da

Biz gerçekten zaman yaratabiliriz.

Tarih yazabiliriz.

Sıcak selamlarımla,

Robyn

Robyn Park Ross, şehir plancısı, araştırmacı ve kültür emekçisidir (fotoğrafçı, sanat üreticisi ve kolaylaştırıcı). Şu anda Meksiko City ile Cape Town arasında yaşayan Robyn, çalışmalarını kültürel direniş, mekânsal adalet, erişilebilir konut ve kentsel gıda güvenliği konuları üzerine odaklamaktadır.